

دانشگاه خوارزمی
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه

برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته حقوق خصوصی

عنوان:

تحلیل فقهی و حقوقی معاملات سلف در بورس

استاد راهنما

دکتر ابوالحسن مجتهد سلیمانی

استاد مشاور

دکتر سید مرتضی شهیدی

دانشجو خدیجه رضائی

دی ماه سال ۱۳۹۶

ب

پژوهش اخلاق منشور

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشجویان و اعضاء هیئت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسن، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیرحرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیرعلمی می آلاینند.

در تاریخ:

دانشجوی کارشناسی ارشد از پایان نامه خود دفاع نموده و با
نمره..... بحروف؛ و با درجه..... مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء

دانشگاه خوارزمی

تعهد نامه اصالت یا پایان نامه

اینجانب خدیجه رضائی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق گرایش حقوق خصوصی که در تاریخ از پایان نامه خود تحت عنوان "تحلیل فقهی و حقوقی معاملات سلف در بورس" با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام، بدینوسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده کرده ام، مطابق ضوابط و رویه معمول موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام. در صورتی که اثبات شود که این پایان نامه به شخص دیگری تعلق داشته است، دانشگاه میتواند مدرک تحصیلی اینجانب را ابطال نماید. در آن صورت اینجانب اقدام دانشگاه را می پذیرم و حق هرگونه اعتراضی را از خود سلب میکنم.

۲) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه پس از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ مقاله، چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... ازمفاد و نتایج این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه مجوز لازم را اخذ و در کلیه انتشارات خود نام دانشگاه و استاد راهنمایم را درج کنم.

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه خوارزمی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نماید.

نام و نام خانوادگی:

امضاء

تقدیم:

سپاس و ستایش مر خدای را جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن و تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، درخشان . آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت بیازماید.

این پایان نامه را ضمن تشکر و سپاس بیکران و در کمال افتخار و امتنان تقدیم می نمایم به:

محضر ارزشمند پدر و مادر عزیزم به خاطر همه ی تلاش های محبت آمیزی که در دوران مختلف زندگی ام انجام داده اند و با مهربانی چگونه زیستن را به من آموخته اند. به همسر مهربان و فرزندان عزیزم که در تمام طول تحصیل همراه و همگام من بوده اند. به استادان فرزانه و فرهیخته ای که در راه کسب علم و معرفت مرا یاری نمودند. به آنان که نفس خیرشان و دعای روح پرورششان بدرقه ی راهم بود.

الها به من کمک کن تا بتوانم ادای دین کنم و به خواسته ی آنان جامعه ی عمل ببوشانم. پروردگارا حسن عاقبت، سلامت و سعادت را برای آنان مقدر نما. خدایا توفیق خدمتی سرشار از شور و نشاط و همراه و همسو با علم و دانش و پژوهش جهت رشد و شکوفایی ایران عظیم عنایت بفرما.

قدردانی و تشکر:

« من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق »

بسی شایسته است از استاد با کمالات و فرهیخته؛ جناب آقای دکتر ابوالحسن مجتهد سلیمانی که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده گرفتند و همچنین از استاد صبور و با تقوا، جناب آقای دکتر سید مرتضی شهیدی که زحمت مشاوره این پایان نامه را در حالی متقبل شدند که بدون مساعدت ایشان، این پژوهش به نتیجه مطلوب نمی رسید؛ کمال تشکر و قدردانی را نمایم.

باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

چکیده:

یکی از موضوعات اساسی در زمینه عقد سلف، بررسی امکان بهره‌گیری از آن به عنوان یکی از ابزارهای معامله در بازار سرمایه و بورس است. این امر به دلیل نیاز و ضرورت معاملات سلف در بازارهای سرمایه همواره محل سوال و بحث بوده است. سوال اساسی که در این زمینه مطرح است این است که معاملات سلف در بازار سرمایه با چه محدودیت‌هایی مواجه بوده و قراردادهای سلف موازی استاندارد که به عنوان راهکار این محدودیت‌ها ارائه شده دارای چه ویژگی‌هایی است؟ روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی، تحلیلی و گردآوری اطلاعات از طریق کتابخانه‌ای است. یافته‌های تحقیق بیانگر این امر است که در کتب فقهی برای بیع سلف، احکام متعددی برای آن ذکر شده است. یکی از این احکام قبض ثمن فی المجلس است که برای استفاده از این قرارداد به عنوان یکی از ابزارهای معامله در بازار سرمایه محدودیت ایجاد میکند، زیرا در بسیاری از معاملات امروزه، به این شرط التزامی ندارند و عملاً این نوع معاملات را انجام می‌دهند. و از طرفی دیگر، ممنوعیت فروش میبع سلف قبل از قبض است که با موضوع ما ارتباط نزدیکی دارد و یکی از محدودیت‌های عمده در راستای اعمال قراردادهای سلف به شکل امروزی محسوب می‌شود و مانع ایجاد بازارهای ثانوی و معاملات بعدی روی مسلم فیه می‌باشد. همین محدودیت است که باعث شکل‌گیری قرارداد سلف موازی استاندارد شده که بر اساس آن مقدار معینی از دارایی پایه براساس مشخصات قرارداد سلف موازی استاندارد به فروش می‌رسد. وجه قرارداد مذکور باید به صورت نقدی در مهلت تسویه و طبق مشخصات قرارداد پرداخت و دارایی پایه در سررسید تحویل شود. باتوجه به لزوم قبض ثمن در مجلس عقد در قرارداد سلف، این مسئله در تعریف بند ۱۹ ماده یک دستورالعمل اجرایی معاملات سلف استاندارد در بورس کالای ایران، مورد تایید قرار گرفته و همچنین بر استقلال دو قرارداد سلف از یکدیگر و وجود گواهی دال برحواله تصریح شده است. پیشنهاد میشود برای اینکه این نوع قرارداد در تمام معاملات مورد استفاده قرارگیرد دستورالعملهای شفاف در خصوص آن تدوین شود.

کلید واژه‌ها: شرط قبض ثمن فی المجلس، بورس، بیع سلف، سلف موازی استاندارد

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
فصل اول:	۱
مقدمه	۱
پیشگفتار	۲
۱) بیان مسئله	۳
۲- پرسشهای پژوهش	۴
۳- فرضیه های پژوهش	۴
۴- اهداف پژوهش	۴
۵- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش	۴
۶- پیشینه پژوهش	۵
۷- روش تحقیق	۶
۸- ساختار تحقیق	۶
فصل دوم:	۷
مفاهیم و کلیات	۷
مبحث اول: معاملات سلف	۹
گفتار اول: مفهوم سلف	۹
بند اول: سلف در اصطلاح فقهی	۱۰
بند دوم: سلف در حقوق موضوعه	۱۲

گفتار دوم: تاریخچه عقد سلف	۱۳
گفتار سوم: جواز بیع سلف	۱۷
گفتار چهارم: ماهیت سلف	۱۸
گفتار پنجم: شرایط واحکام بیع سلف	۲۲
بند اول: شرایط بیع سلف	۲۳
بند دوم: احکام بیع سلف	۳۰
مبحث دوم- تعریف بورس و تاریخچه آن	۳۲
گفتار اول- تعریف بورس	۳۲
گفتار دوم- تاریخچه بورس	۳۳
بند اول- در جهان	۳۳
بند دوم- در ایران	۳۴
گفتار سوم- تعریف بورس اوراق بهادار	۳۶
گفتار چهارم- معاملات بورسی	۳۹
فصل سوم:	۴۱
معاملات سلف در بازار سرمایه و محدودیت ها	۴۱
مبحث اول: اهمیت و کاربرد معاملات سلف	۴۲
گفتار اول: اهمیت معاملات سلف	۴۲
گفتار دوم: کاربرد معاملات سلف در بازار سرمایه	۴۵
بند اول: تامین مالی بنگاه های اقتصادی	۴۵
بند دوم: پوشش ریسک	۴۵
بند سوم: جبران کسری بودجه	۴۶
بند چهارم: ابزار سیاست پولی برای عملیات بازار باز	۴۷

بند پنجم: کشف قیمت	۴۷
مبحث دوم- چالشها و محدودیتهای ناشی از بیع سلف در بازار سرمایه	۴۸
گفتار اول: شرط ضرورت قبض فی المجلس ثمن	۴۹
گفتار دوم: شرط ممنوعیت فروش مبیع قبل از سررسید	۶۴
فصل چهارم:	۷۰
قرارداد سلف موازی، راهکار معاملات سلف در بورس	۷۰
مبحث اول: تبیین قرارداد سلف موازی	۷۱
گفتار اول: قرارداد سلف موازی استاندارد به عنوان ابزار معاملات بورس	۷۱
گفتار دوم: اهداف و مزایای قراردادهای سلف موازی استاندارد	۷۹
گفتار سوم: سازوکار اجرایی سلف موازی استاندارد	۸۱
بند اول: حالت اول	۸۳
بند دوم: حالت دوم	۸۴
مبحث دوم: تفاوتها و شباهتهای کارکردی سلف موازی استاندارد و قراردادهای آتی	۸۵
مبحث سوم: ملاک های انتخاب دارایی پایه قرارداد سلف موازی	۸۶
مبحث چهارم: تجربه کشورهای اسلامی در معاملات سلف موازی	۸۸
مبحث پنجم: نقاط ضعف قرارداد سلف موازی	۹۰
۱- فقدان استقلال	۹۱
۲- غیر واقعی بودن	۹۲
فصل پنجم:	۹۵
نتایج و پیشنهادها	۹۵
مبحث اول: نتایج	۹۶
مبحث دوم: پیشنهادها	۱۰۱

فهرست منابع و مآخذ:	۱۰۲
الف) کتب فارسی	۱۰۲
ب) کتب عربی	۱۰۴
ج) سایر منابع	۱۰۷
مقالات	۱۰۷
پایان نامه ها	۱۰۸
قوانین، آئین نامه ها و دستورالعمل ها	۱۰۸

فصل اول:

مقدمه

با عنایت به اینکه هدف اصلی از تشکیل و ایجاد بورس ها در دنیا فراهم نمودن امکان نقدشوندگی داراییهای سرمایه گذاران و تأمین کنندگان مالی میباشد، اکتفاء به فروش و یا خرید و عدم حمایت از دارندگان اوراق بهادار یا کالا نقض غرض محسوب میشود. بر همین مبنا اندیشه حمایت از خریداران سلف در این بازار مورد توجه قرار گرفته و راهکاری هم ارائه شده است و آن عبارت از ایجاد «قرارداد سلف موازی استاندارد» میباشد. بحث های نظری در خصوص این سازوکار معاملات از چند سال پیش آغاز شد تا اینکه منجر به تصویب این معاملات در تاریخ ۸۷/۰۵/۱۶ در کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار شد. با مطرح شدن موضوع معاملات نفت خام در شرکت بورس کالای ایران و تشخیص اینکه سازوکار معاملات سلف موازی می تواند مناسب این معاملات باشد، «دستورالعمل اجرایی قرارداد سلف موازی استاندارد نفت و فراورده های نفتی در بورس کالا» در مورخ ۸۹/۱۲/۱۴ به تصویب هیأت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید که البته منجر به انجام معاملات نفت در بورس کالای ایران نشد. در پی پیشنهاد خاصی مبنی بر فروش بلند مدت نفت در قالب قراردادهای سلف که با هدف تأمین مالی صنعت نفت صورت می گرفت سازوکار خاص دیگری برای معاملات سلف موازی نفت طراحی گردید که حاوی برخی نکات مانند اختیارات خرید و فروش برای شرکت ملی نفت و خریدار در قالب این قرارداد بود. این سازوکار نیز در مورخ ۱۳۹۰/۸/۱۸ کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار مورد تصویب قرار گرفت. و در تاریخ ۱۳۹۰/۰۹/۱۹ «دستورالعمل اجرایی عرضه و معامله قرارداد سلف نفت» هیأت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید، که البته بازهم معاملاتی بر مبنای این دستورالعمل شکل نگرفت. البته پس از معرفی اجمالی این سازوکار معاملاتی به بازار سرمایه و احساس نیاز به وجود آن در بازار برخی کالاها به خصوص کالاهای صنعتی، سازمان بورس اوراق بهادار در پی تصویب دستورالعمل اجرایی عرضه و معامله قرارداد سلف موازی استاندارد است تا امکان معاملات سلف موازی بر روی تمام کالاها را فراهم کند. در این تحقیق تلاش شده است، موانع و محدودیت های معاملات سلف در بورس بررسی شده و سپس قراردادهای سلف موازی به عنوان راهکار حل چالش ها و محدودیت های پیش رو تبیین شود.

۱) بیان مسئله

قراردادهای سلف در بازار سنتی ایران از سابقه ای دیرینه برخوردار است. در معاملات سلف، تولیدکنندگان عمده کالا با عرضه محصولات خود به مشتریان وجه معامله را فی المجلس دریافت نموده و کالا را در زمان مشخصی که در قرارداد فروش قید می شود در اختیار خریدار قرار میدهند. با راه اندازی بورس فلزات تهران و سپس تشکیل بورس کالای ایران، این معاملات به بورس کالا نیز راه یافت که با استقبال زیاد فعالان بازار مواجه گردید به گونه ای که هم اکنون معاملات سلف پر طرفدارترین نوع معاملات در بورس کالای ایران بوده. با این حال معاملات قراردادهای سلف علیرغم مزیت ها و امتیازاتی که به طرفین معامله ارائه میکند با مشکلات و محدودیت هایی نیز روبه روست. چراکه یکی از مقتضیات ابزارهای مالی پاسخگویی به نیازدارندگان اوراق به خروج از بازار و دریافت وجوه پرداختی است.

ولی با توجه به ویژگی خاص معاملات سلف، امکان معاملات ثانویه بر روی قراردادهای مبتنی بر معاملات سلف در بورس کالای ایران فراهم نبوده و مطابق احکام شرع، فروش مجدد سلف قبل از تحویل جایز نیست. همین امر نقدشوندگی این دسته از معاملات را که سهم بسیار زیادی در حجم و ارزش معاملات بورس کالا دارد، شدیداً کاهش داده است. این امر دست اندرکاران بازار سرمایه را به فکر واداشت تا اقدام به تاسیس سازوکاری جهت فراهم نمودن امکان فروش مورد معامله سلف قبل از سررسید نمایند، اندیشه ای که در قالب سلف موازی استاندارد هم عرض با قراردادهای سلف در بازار فیزیکی تبلور یافت. علاوه بر اینها در بازار فیزیکی بورس های کالایی دارای قراردادهای سلف، چگونگی جمع میان ضرورت حکمی (قبض ثمن قبل از تفرق متعاملین) و ترتیبات مربوط به امور تسویه در چنین بازاری که بادر نظر گرفتن واقعیات عملی، دارای حداقل سه روز مهلت است، موضوعی دیگری است که نیازمند بحث و بررسی جدی است.

در این راستا، پژوهش پیشرو در تلاش است تا به بررسی چگونگی جمع میان شرط قبض ثمن فی المجلس و ترتیبات مربوط به امور تسویه معاملات سلف در بورس و سازوکار فراهم شده جهت امکان فروش مورد معامله سلف قبل از سررسید پرداخته و ماهیت و وضعیت سلف موازی را تعیین نماید.

۲- پرسشهای پژوهش

پژوهشهای فعلی بادو پرسش اصلی روبه رو میباشد:

۱- مبنای فقهی و حقوقی صحت یا پذیرش معاملات سلف موازی استاندارد چیست؟

۲- با توجه به شرط قبض ثمن فی المجلس در معاملات سلف، توجیه حقوقی صحت و پذیرش معاملات

سلف در بورس چیست؟

۳- فرضیه های پژوهش

۱- به نظر میرسد خریدار در سلف موازی استاندارد، اقدام به فروش مبیع خریداری شده نمی نماید بلکه

اوراق بهادار مبتنی بر مبیع سلف را به فروش می رساند.

۲- به نظر می رسد راهکار محدودیت شرط قبض ثمن فی المجلس در اینگونه معاملات شرط ضمن عقد

می باشد. بدین صورت که بخشی از کالای مورد نظر را به صورت سلف فروخت و کل ثمن آن را هم

دریافت نمود و در ضمن آن شرط بر فروش بخش دیگر مبیع هنگام تحویل ثمن به مبلغ معینی، نمود.

۴- اهداف پژوهش

از آنجاکه قراردادهای سلف در بازار فیزیکی بورسهای کالایی خاصیت تامین مالی دارد بنابراین نحوه اعمال

و وضعیت حقوقی آن از اهمیت ویژه ای برخوردار میباشد لذا نتایج حاصله از این پژوهش میتواند کمکهای شایانی

در زمینه های اقتصادی، حقوقی و خدمات به همراه داشته باشد.

۵- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

باتوجه به اهمیت استفاده از مزایای قراردادهای سلف و نیز انطباق الزامات معاملاتی با قوانین شرع مقدس،

بررسی سازوکارهای اجرایی در این زمینه و اعمال حقوقی انجام یافته در راستای تحقق آن و همچنین کنکاش در

نظرات فقها به دلیل سکوت قوانین موضوعه پژوهش در این زمینه ضروری به نظر میرسد.

۶- پیشینه پژوهش

هرچند معاملات سلف در بازار صنعتی ایران سابقه ای دیرینه برخوردار است و در نتیجه در رابطه با معاملات سلف در فقه امامیه و دکتین حقوقی ایران نظرات مختلف و گوناگونی مطرح شده است ولی از آنجایی که بورس کالای ایران، بورس جوانی به حساب می آید و معاملات سلف در آن با ترتیبات و سازکاری متفاوت، با شرایط معاملات سلف از منظر فقه، صورت می پذیرد. متاسفانه در رابطه با جمع بین این ترتیبات و سازکارهای فراهم شده در بورس با شرایط معاملات سلف در فقه، جزء چند پژوهش انجام شده در این زمینه، کمتر مورد توجه محققین قرار گرفته است ولی از آنجایی که به دلایل بیشتر ذکر شده، این موضوع از اهمیت زیادی برخوردار است. لذا لازم است به بررسی وضعیت حقوقی اینگونه معاملات پرداخت.

در زمینه بررسی فقهی و طراحی مالی اوراق سلف و همچنین اوراق بهادار اسلامی پژوهش هایی صورت گرفته، که در ذیل به پژوهش های مرتبط اشاره میشود:

۱- عبدی پور فرد، شهیدی (۱۳۹۴) در مقاله ابعاد فقهی، حقوقی و مالی قراردادهای سلف در بورس، بعد از

شرح فقهی و حقوقی عقد سلف، به بررسی احکام و شرایط سلف و ارائه راهکارهایی پرداخته است.

۲- کریمیان (۱۳۹۲) در پایان نامه با عنوان ماهیت و آثار قرارداد سلف موازی در حقوق ایران و فقه امامیه،

ضمن پرداختن به ماهیت و مشروعیت قرارداد سلف موازی، احکام و شرایط آن را مورد بررسی قرارداد

است.

۳- تاجمیری ریاحی و اشعریون قمی زاده (۱۳۹۴) در کتاب سلف و اوراق سلف (بررسی فقهی-اقتصادی) ضمن

بررسی عقد سلف و اوراق سلف به بررسی اوراق سلف نفت پرداخته است.

۴- فراهانی فرد (۱۳۸۸) در مقاله صکوک سلف؛ ابزارهای مناسب برای تامین مالی و پژوهش ریسک، نخستین

بار مدل عملیاتی اوراق سلف منطبق با فقه امامیه و قوانین بازار سرمایه کشور را ارائه می دهد. طبق این

تحقیق معامله اوراق سلف در بازار اولیه از نظر شرعی اشکالی ندارد و برای رفع مشکل شرعی بازار ثانویه

راهکارهایی را ارائه می دهد.

۵- موسویان (۱۳۹۰) در مقاله، اوراق سلف؛ ابزاری مناسب برای تامین مالی پروژه های بالادستی صنعت

نفت، بابررسی و نقد راهکارهای رفع مشکل شرعی بازار ثانویه اوراق، برای اولین بار مدل عملیاتی

قرارداد ترکیبی سلف موازی استاندارد و حواله را تحت عنوان مدل اوراق سلف؛ جهت تامین مالی پروژه های بالادستی صنعت نفت پیشنهاد می کند.

۶- موسویان (۱۳۸۶) در کتاب ابزارهای مالی اسلامی به بررسی فقهی و اقتصادی انواع ابزارهای مالی اسلامی و متعارف پرداخته است.

۷- روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق کتابخانه ای است. ابزار گردآوری اطلاعات، فیش برداری است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات در این تحقیق، روش تحلیل محتوا است. روش تحلیل محتوا یکی از روش های تحقیقی است که از گذشته های نسبتاً دور مورد استفاده قرار گرفته و امروزه در علوم اجتماعی و خارج از آن، کاربرد فراوانی یافته است. این روش در ساده ترین شکل، به بیرون کشیدن مفاهیم مورد نیاز پژوهش از متن مورد مطالعه می پردازد. مفاهیمی که در قالب مقولاتی منظم سامان می یابند. تحلیل محتوا بر این فرض بنا شده است که با تحلیل پیام های زبانی می توان به کشف معانی، اولویت ها، نگرش ها و شیوه های سازمان یافتگی مفاهیم دست یافت.

۸- ساختار تحقیق

تحقیق حاضر از پنج فصل تشکیل شده است. فصل اول به مقدمه اختصاص دارد. در این فصل، بیان مسئله، سوالات تحقیق، فرضیه ها، اهداف، ضرورت انجام تحقیق، پیشینه و روش تحقیق بیان شده، فصل دوم به مفاهیم و کلیات اختصاص دارد. در این فصل، مفهوم سلف، شرایط و احکام عقد سلف، بورس و معاملات بورسی تبیین شده است. در فصل سوم معاملات سلف در بورس مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل ابتدا اهمیت و کاربرد معاملات سلف در بورس بررسی شده و سپس محدودیت ها و چالش های پیش روی معاملات سلف در بورس شامل شرط ضرورت قبض فی المجلس ثمن و شرط ممنوعیت فروش مبیع قبل از سررسید مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل چهارم، قرارداد سلف موازی به عنوان راهکار ارایه شده برای حل مشکلات معاملات سلف در بورس تحلیل شده و در نهایت در فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات بیان شده است.

فصل دوم:

مفاهیم و کلیات

امروزه بازارهای بورس از مهمترین نهادهای مالی است و در کشور مانیز، بازارهای گوناگون بورس شکل گرفته و در چندسال اخیر رونق یافته است. بازار سرمایه ایران متشکل از بورس های اوراق بهادار و بورس های کالایی در راستای ایجاد رقابت آزاد بین خریداران و فروشندگان اوراق بهادار و کالا ایجاد شده اند به طوری که هدف از ایجاد این بازارهای سرمایه، تامین مالی وامنیت، پوشش ریسک و شفافیت در به دست آوردن کالاها و مواد اولیه مورد نیاز تولیدکنندگان، می باشد.

در حال حاضر در بورس کالای ایران، محصولات مختلف در قالب قراردادهای سلف ساختار یافته برای بازه های زمانی مختلف با نظر تولیدکنندگان در دوره های زمانی منظم و با توجه به سیاست های فروش آنها ارایه می شوند. به گونه ای که هم اکنون معاملات سلف پر طرفدارترین نوع معاملات در بورس کالای ایران بوده است. در واقع فروشندگان سلف کالاها، علی رغم دریافت ثمن، صرفاً متعهد به تحویل کالا در آینده برای خریداران می شوند و دست کم، تامین مالی کوتاه مدت در این زمینه برای فروشندگان سلف صورت می گیرد و از این رو، چنین معامله ای می تواند در قالب اوراق سلف و به عنوان یکی از صکوک در بازارهای مالی اسلامی به ابزاری برای تامین مالی تبدیل شود. در حال حاضر این قراردادها از محبوبیت خاصی در بین تولیدکنندگان و عرضه کنندگان برخوردار است. این قراردادها توسط تولیدکنندگان تمامی کالاهای قابل عرضه در بورس جهت تامین مالی مورد استفاده قرار می گیرد. فعالان بازارهای کشاورزی و فلزات، خریداران عمده و تولیدکنندگان هستند. با توجه به تغییر قیمتها در طول زمان، تولیدکنندگان به علل متعدد می کوشند وضعیت آینده خود را مشخص کنند. چرا که نمی دانند که آیا بعد از تولید، مشتری مناسب دارند؟ مشتری با چه قیمتی از آنها خواهد خرید؟ و اینکه آیا در قیمت آینده تولیدکننده، متضرر خواهد شد یا خیر؟ از طرفی گاهی برای خرید مواد اولیه نیازمند نقدینگی هستند بنابراین تمایل جدی وجود دارد که از ریسک دوری کنند و با انجام معامله سلف و پیش فروش محصولات، آینده خود را مشخص سازند. از سوی دیگر خریداران عمده هم به دنبال تعیین وضعیت خود هستند و اگر اطمینان کافی به تولید محصول و قیمت فروش آن نداشته باشند، ریسک آینده را نمی توانند کم کنند؛ بنابراین انگیزه مناسب برای دو طرف معامله سلف جهت انعقاد قرارداد وجود دارد. چراکه بدون شک، انعقاد معامله سلف می تواند ریسک آینده را کاهش دهد و هر دو طرف (تولیدکننده و خریدار محصول) با اطمینان